

Matyszaks galerij van antieke barbaren en hun conflicten met Rome

Recensie

Philip Matyszak, *Vijanden van Rome. Van Hannibal tot Atilla de Hun* (Utrecht: Omniboek, 2021), 272pp. ISBN 978-94-019-1759-9.

Philip Matyszak, een Britse historicus verbonden aan Cambridge University en auteur van een hele reeks andere boeken over de oudheid voor het grote publiek, bespreekt in dit boek verschillende bekende figuren die het opnamen tegen de Romeinen, ofwel om de oprukkende macht tegen te houden ofwel om zelf voordeel te halen uit de confrontaties. Volgens een chronologisch verloop van Hannibal tot en met Attila zien we in totaal zeventien personen de revue passeren, besproken in vier delen (Hannibal, Philippus V, Viriatus, Jugurtha, Mithridates, Spartacus, Vercingetorix, Orodes II, Cleopatra, Arminius, Boudica, Josephus, Decebalus, Sjapoer I, Zenobia, Alarik en Attila). Het eerste deel gaat over de periode waarin Rome haar blik buiten Italië begint te richten tot aan de burgeroorlogen. Het tweede behandelt de periode van de burgeroorlogen, terwijl het derde kijkt naar de figuren tijdens de eerste twee eeuwen oftewel de periode van de *Pax Romana*. Het laatste deel behandelt de late oudheid, waarvan we het begin rond de crisis van de derde eeuw kunnen situeren. Net zoals in de algemene inleiding schetst de auteur bij elk deel de bredere context over de betreffende Romeinse periode. Zo maakt hij meteen duidelijk wat het belang van de besproken personen in dat deel zal zijn.

Van bij de aanvang zet Matyszak de toon. Dat Rome zo groot en belangrijk kon worden, dankt het aan haar leger en militaire mentaliteit. Maar Matyszak hoedt er zich voor enkel alleen vanuit Romeins standpunt de Romeinse realisaties in de verf te

zetten. De andere culturen krijgen ook een stem, al is het niet evident om vanuit het standpunt van de Romeinse tegenstanders te vertellen omdat de meeste bronnen van Romeinse hand zijn. Het resultaat zijn vlotte hoofdstukken die focussen op de ontwikkelingen in beide kampen, met aandacht voor de politieke instellingen, de gebruiken en de cultuur van de groepen die het zwaard tegen Rome opnamen. Sneuvelt de protagonist niet in de strijd tegen Rome, dan volgt Matyszak die tot zijn of haar dood en besteedt zo nodig ook aandacht aan de opvolging (zoals in het geval van Mithridates). Bij enkele figuren, zoals Vercingetorix, Spartacus en Attila, staat hij ook stil bij diens belang in de latere geschiedenis en hedendaagse maatschappij.

Onvermijdelijk moest Matyszak ook keuzes maken over wie wel en niet aan bod komt. Een groot aantal figuren zijn bekend bij het grote publiek, andere misschien iets minder. Daarbij is het beschikbare bronmateriaal eveneens een factor. Een persoon die misschien nog een plaats had verdiend – zeker in het rijtje van figuren in het vierde deel – was de vijfde-eeuwse Vandaalse koning Geiserik. Onder zijn heerschappij bouwden de Vandalen een heel koninkrijk in Noord-Afrika uit dat door de Romeinen na onderhandelingen werd erkend en dat voor hen een klap betekende voor hun graantoevoer. Hij was ook verantwoordelijk voor de grote plundering van Rome in 455 toen de nieuwe West-Romeinse keizer de gemaakte huwelijksafspraken niet naleefde.

Het boek bevat enkele kaarten en verschillende afbeeldingen in zwart-wit en kleur. De kaarten zijn geen overbodige luxe wanneer het gaat over de beschrijvingen van minder bekende streken. In enkele gevallen ontbreekt de aanduiding van steden die toch een belangrijke rol spelen in het betoog van de auteur, zoals de havenstad Trapezus in het hoofdstuk van Mithridates. Slechts voor twee hoofdstukken zijn er geen kaarten bijgevoegd, wat spijtig is omdat dit harder opvalt doordat het voor de rest consequent voorzien is en wel een meerwaarde biedt. De afbeeldingen staan op twee plaatsen geconcentreerd in het boek; het is jammer dat er geen verwijzingen zijn voorzien naar de betreffende hoofdstukken en vice versa.

Mijn grootste punt van kritiek op dit boek is dat de auteur minder thuis is in de materie van de late oudheid – al is dat misschien niet zo verwonderlijk als we naar zijn vorige publicaties kijken die alle focussen op de klassieke periodes. Bepaalde stereotypen die classici al decennialang proberen weg te krijgen bij het grote publiek, worden in het vierde deel opnieuw naar voren gebracht. In tegenstelling tot wat Matyszak laat uitschijnen was er bijvoorbeeld net wel een grote sociale mobiliteit mogelijk in het laat-Romeinse Rijk. Het onderscheid tussen Visi- en Ostrogoten bestond pas vanaf de zesde eeuw en kan dus niet van toepassing zijn op de gebeurtenissen die hij aanhaalt. Vooral het hoofdstuk over Alarik bevat meerdere inhoudelijke en enkele

chronologische fouten. Zo weten we niet met zekerheid waar en wanneer Alarik is geboren, hoewel de auteur zegt dat Alarik in 378 ongeveer 10 jaar was en hij Alariks geboorte aan de Donau situeert nabij de Zwarte Zee, terwijl hij die op de eerste kaart van het boek eerder in Oostenrijk plaatst. Op een bepaald moment schrijft Matyszak dat Alarik even de positie van pretoriaans prefect bekleedde, een civiele positie, maar dat klopt niet. Hij was een militair en in deze periode waren civiele en militaire loopbanen strikt van elkaar gescheiden. Wanneer de auteur de inval van Radagaisus, een andere Gotisch leider, ter sprake brengt, situeert hij die in 402 en zegt dat Alarik daardoor Italië niet wilde invallen. Maar de inval van Radagaisus vond pas plaats in 406!

In de sectie ‘Verder lezen’ staan amper verwijzingen naar boeken over de figuren uit deze periode buiten enkele, eerder verouderde, algemene werken. De belangrijkste hedendaagse auteurs heeft Matyszak duidelijk niet geraadpleegd. Dit kan eigenlijk doorgetrokken worden naar de andere boekdelen. En hoewel Matyszak de belangrijke interne factoren niet vermeldt waardoor Rome het moeilijk kreeg in de vijfde eeuw, en hij de al lang achterhaalde claim van Gibbon over het christendom aanhaalt, maakt hij toch duidelijk dat Rome niet ‘viel’ door barbaren. Voor de bewoners van Rome en Italië in 476 en de decennia daarna was het gewoon *business as usual*.

Doorheen het boek wordt ook duidelijk dat niet iedereen die opgelijst is op de achterflap het tegen Rome opnam vanuit de romantische gedachte dat hij of zij huis en haard tegen de Romeinen moest verdedigen. In het merendeel van de gevallen heeft Matyszak voldoende oog voor bronkritiek. Al mocht dit vergaander zijn voor auteurs als Cassius Dio en Jordanes, onder andere voor de problematiek met cijfers over het aantal soldaten en doden in antieke bronnen.

Het laatste deel buiten beschouwing gelaten is Matyszaks relaas sterk, vlot geschreven en goed toegankelijk voor het brede publiek. In de laatste hoofdstukken blijkt jammergenoeg iets te sterk dat de auteur minder thuis is in de periode – met verschillende inhoudelijke en chronologische schoonheidsfouten tot gevolg. De andere hoofdstukken laten zich ook goed gebruiken in de klas. De meeste hoofdstukken zijn niet overdreven lang en kunnen makkelijk door leerlingen worden gelezen om een inzicht te krijgen in specifieke regio’s en perikelen die niet altijd aan bod komen tijdens de lessen. Bovendien heeft de auteur steeds duidelijke verwijzingen naar de bronnen opgenomen die intussen ook beschikbaar zijn in Nederlandse vertaling.

Yannis Brichant
Yannis.Brichant@UGent.be

